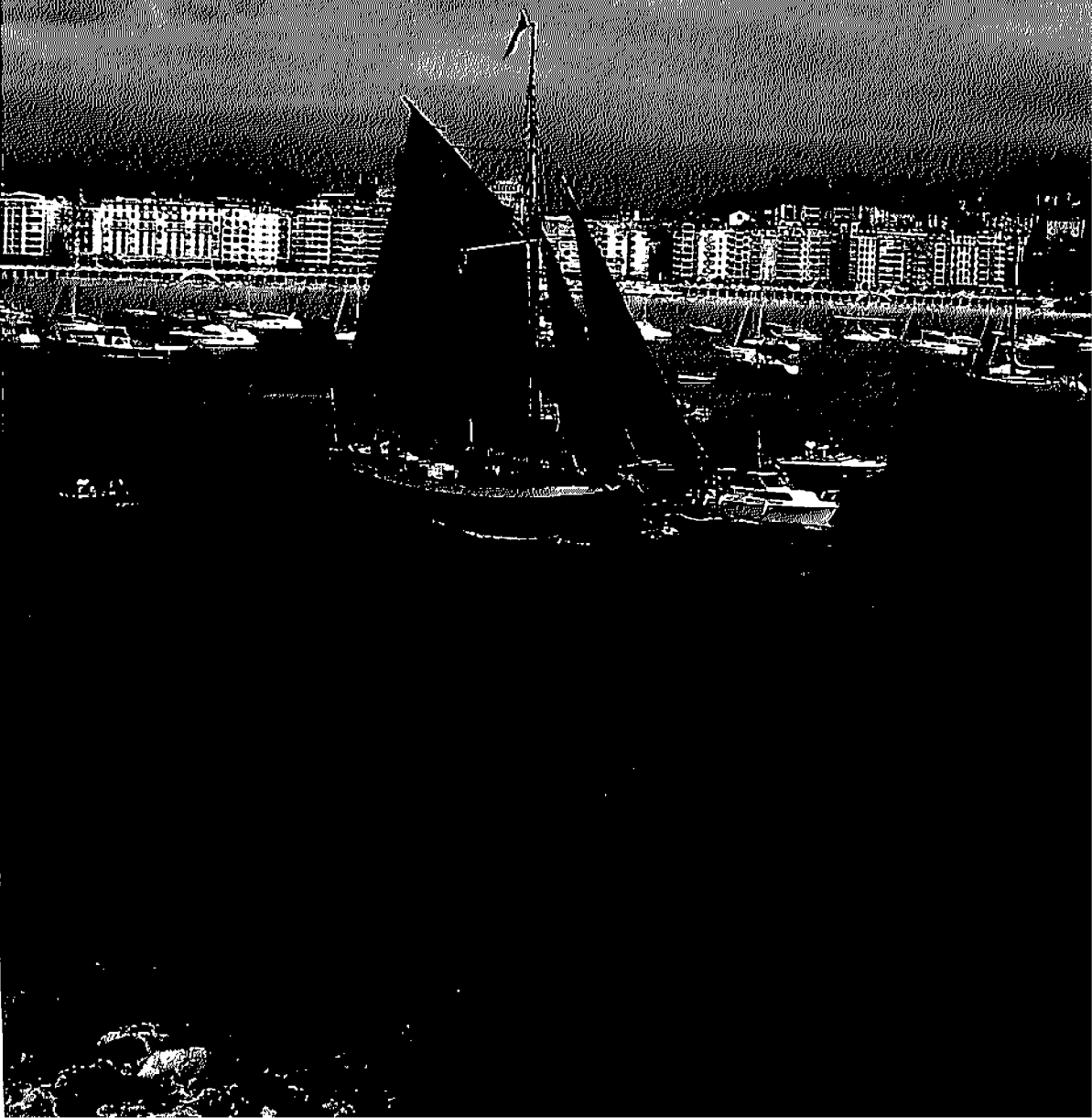

Randi Skotheim

«Anna» af Sand med klippfisk til Baskerland

Vennskapsseilas til Nord-Spania 1995

Sommeren 1995 la «Anna» af Sand ut på nok en lang reise for å formidle og markere viktige deler av Kyst-Norges maritime historie. «Anna» seilte til Baskerland med en symbolsk last av klippfisk ombord.

Stavanger Sjøfartsmuseum har tatt initiativ til et samarbeid mellom norske og spanske museer for dokumentasjon og formidling av økonomiske og kulturelle kontakter mellom våre to land. De historiske kontaktene har i sterk grad vært knyttet til klippfiskeksport fra Norge. «Anna» af Sands seilas med klippfisk var første del av dette prosjektet.

Bakgrunn

Gjennom lange perioder i vår maritime historie har kontakten med Nord-Spania vært av avgjørende betydning for befolkningen langs norskekysten. Klippfisken var en av Norges aller viktigste eksportartikler gjennom forrige århundre. Utførselen nådde klimaks for 100 år siden, da det årlig ble skipet ut mer enn 50.000 tonn fra Vestlandet. Nesten $\frac{2}{3}$ av denne store mengde næringsrik mat ble eksportert til Spania, først og fremst til havnebyene Pasajes, Bilbao og Santander i Baskerland og Cantabria. Denne farten var et av de viktigste fraktområdene for de minste norske seilskutene mot slutten av 1800-tallet. Flere norske eksportører slo seg ned med egne firma i de spanske importbyene.

Klippfisken var helst torsk fra de rike fiskefeltene utenfor Møre og Nord-Norge. Torsken ble flekket, saltet og deretter tørket i sol og vind på svabergene langs kysten. Kristiansund ble sentret både for tilvirkningen og eksporten. De andre viktigste eksportbyene var Bergen og Ålesund, men også fra de andre byene på Vestlandet ble det utført klippfisk, tildels i store mengder. Returlast fra Spania var i første rekke salt og vin.

Sjøfartsmuseets jakt «Anna» af Sand, bygget i 1848, representerer de vanligste fraktefartøylene på Sør-Vestlandet på 1800-tallet, fartøyer som var bærebjelker i landsdelens økonomiske utvikling. Jaktene fraktet alle slags varer på fjordene og langs kysten, de krysset Nordsjøen og Østersjøen og seilte til fjernere farvann. «Anna» af Sand brukes i dag til å formidle vår maritime historie og til å holde i hevd ferdigheter, kunnskaper og tradisjoner som forlenget er gått ut av daglig bruk. For Sjøfartsmuseet er det en målsetting å vise at vår lokale historie er en del av en

Tittelside:

«Anna» af Sand under fulle seil i bukta Bahía de la Concha utenfor San Sebastian i Nord-Spania.

«Anna» af Sand sailing in the bay Bahía de la Concha outside San Sebastian in the north of Spain.

*Stavanger Sjøfartsmuseum

Kristiansund ble senter for tilvirkning og eksport av norsk klippfisk. Fargerikt reklamemateriell ble brukt i markedsføringen av «bacalao».

The centre for the production and export of Norwegian salted and dried cod (clippfish) was the town of Kristiansund. Colourful advertising articles were used to market the «bacalao».

*Nordmøre Museum

internasjonal arv. Vår materielle og kulturelle utvikling er først og fremst et resultat av samhandel og samhandling med andre over havene. På denne bakgrunn har «Anna» flere ganger de siste årene seilt i utenriksfart for å markere historiske kontakter. Flere av disse seilasene har hatt karakter av offentlig representasjon. Seilasen i 1990 fikk spesielt mye oppmerksomhet, da «Anna» seilte med en symbolsk last av sild til de viktigste havnebyene langs sør- og østkysten av Østersjøen.

For gjennomføring av et prosjekt rundt klippfiskeeksporten er det naturlig å søke samarbeid med andre norske museer. I Kristiansund er det i regi av Nordmøre Museum etablert et nasjonalt bransjemuseum for klippfisknæringa. Utstillinger og aktiviteter er under oppbygging i Milnbrygga, et anlegg hvor det har vært kontinuerlig klippfiskproduksjon i 250 år. Norsk Klippfiskmuseum har definert som en av sine mest sentrale oppgaver å knytte kontakter til de oversjøiske markedene for norsk klippfisk.

De rike fiskeriene utenfor kysten av Nord-Norge er en viktig del av dokumentasjonsarbeidet ved Tromsø Museum. Formidlingen av disse fiskeriene gjøres blant annet i samarbeid med Kystlaget Arctandria, ved aktiv bruk av tradisjonelt fiskeutstyr ombord i fembøringen «Salarøy».

Formål

De viktigste formålene med prosjektet ble definert slik:

1. Å markere de økonomiske og kulturelle kontaktene som klippfiskeeksporten på 1800-tallet representerte og førte med seg.
2. Å styrke kontakten mellom Nord-Spania og Norge i en tid da norsk fisk og fiskerier tilsynelatende ikke har et særlig godt omdømme i de tradisjonelle klippfiskmarkedene.
3. Å markere andre maritime kontakter mellom våre regioner, særlig innen hvalfangst, fiskerier, skipsbygging og redningsvesen.
4. Å bidra til styrket økonomisk og kulturell kontakt mellom Norge og en vesteuropeisk kystregion som generelt sett er relativt ukjent i nordeuropeisk offentlighet.

Planlegging og finansiering

Ansatte ved Sjøfartsmuseet besøkte i 1993 museer i Nord-Spania for om mulig å finne spor etter de kontakter som har vært mellom våre land og regioner. Svært få slike spor var å finne. Ideen om et samarbeidsprosjekt for dokumentasjon og formidling av disse kontaktene ble entusiastisk mottatt av kolleger ved museene i området. Det mest aktive museumsmiljøet fant vi ved sjøfartsmuseet i San Sebastian, Museo Naval, som ble vår viktigste samarbeidspartner. Det ble videre tatt kontakt med Tromsø Museum og Nordmøre Museum, og begge ga positiv respons på våre planer.

Planene om seilas og framtidig faglig samarbeid ble presentert for Utenriksdepartementets presse- og kulturavdeling, som umiddelbart uttrykte sin vilje til å støtte prosjektet. Den norske ambassaden i Madrid ga uttrykk for positiv vurdering av denne type profileringstiltak. Også i Rogaland fylkeskommune og Stavanger kommune ble vi møtt med entusiasme for prosjektet.

Seilasen ble presentert for Eksportutvalget for fisk, Norges Eksportråd og flere norske fiskeeksportører med forespørsel om økonomisk støtte, uten at dette ga positiv uttelling. Derimot fikk vi tidlig kontakt med firmaet Biscay Seafood i Bilbao ved stavangermannen Erik Braune, som ytte svært viktige praktiske bidrag til gjennomføringen av seilasen og oppholdet i Nord-Spania.

I april 1995 reiste Joachim Berner og Randi Skotheim til byene San Sebastian og Pasajes for å planlegge detaljer rundt «Anna»s besøk. Havnemyndigheter og museumskolleger hadde da allerede planlagt de viktigste praktiske forberedelser og arrangementer i tilknytning til besøket.

Femboringen «Salarøy» deltok under Lofotfisket vinteren 1995.

In 1995 the traditional fishing boat «Salarøy» participated at the winter cod fisheries at Lofoten.
*Tromsø Museum

Fangst fra Lofotfisket ble tørket i sol og vind på klippfiskbergene ved Norsk Klippfiskmuseum i Kristiansund.

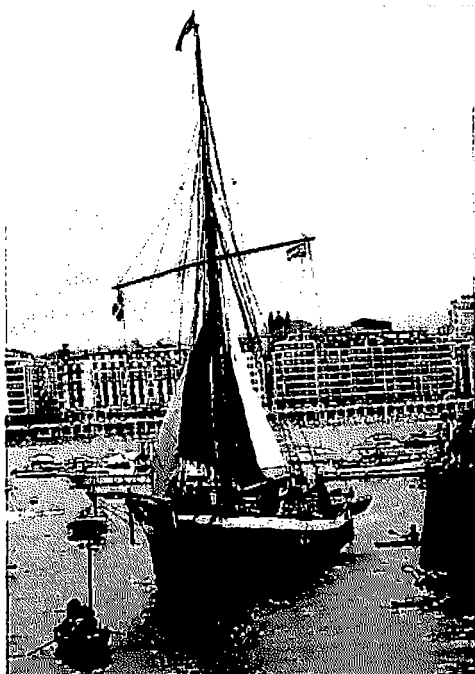
Catch from the Lofoten fisheries was processed at the Norsk Klippfiskmuseum at Kristiansund.

*Nordmøre Museum

Økonomiske bidrag fra offentlige myndigheter samt oljeindustrien gjorde det mulig å gjennomføre seilasen, og vi er stor takk skyldig til alle som støttet seilasen økonomisk:

Utenriksdepartementet	kr. 100.000,-
Rogaland fylkeskommune	kr. 25.000,-
Stavanger kommune	kr. 25.000,-
Statoil Norge	kr. 25.000,-
Statoil Irland	kr. 25.000,-
Smedvig Offshore Europe	kr. 25.000,-

Klargjøring og utrustning av fartøyet ble utført av de frivillige mannskapene, blant annet ble endel råteskader på dekk utbedret. Velvillig økonomisk støtte til restaureringsarbeidene fra Rogaland fylkeskommune på kr. 25.000,- gjorde disse arbeidene mulig. Mannskapene stod for de navigasjonsmessige og sikkerhetsmessige forberedelsene, og deltok også i planleggingen av reise og opphold for mannskapsskift og andre som ikke var med på selve seilasen.

Søndag 23. juli ankom «Anna» den gamle fiskerihavna i San Sebastian og klappet til kai utenfor byens sjofarts-museum, presis kl. 13.00 som avtalt. Hun hadde da lagt bak seg nærmere 1500 nautiske mil fra Stavanger.

On Sunday July 23rd «Anna» arrived at San Sebastian, after having sailed a distance of 1500 nautical miles from Stavanger.

*Stavanger Sjøfartsmuseum

På den 5. juli, under ICOMs (International Council of Museums) 17. generalkonferanse i Stavanger, ble klippfisk lastet ombord i «Anna» af Sand. Mannskapsmedlemmer Magne Sivertsen, Harald Roaldso, Kjell Bjerga og Bois Andersen tok hånd om fisken, som ble fraktet til Strandkaiaen på tradisjonelt vis i trillebår.

During ICOMs 17th General Conference in Stavanger, on the 5th of July, the clippfish was loaded in «Anna» af Sand.
*Stavanger Sjøfartsmuseum

Gjennomføringen

Vinteren 1995 deltok kolleger ved Tromsø Museum og medlemmer av Kystlaget Arctandria under Løfotfisket ombord på «Salarøy». På feltet utenfor Henningsvær rodde de med juksa, fangsten ble flekket og saltet og fraktet til Kristiansund for torking på klippfiskbergene ved Norsk Klippfiskmuseum. Avseiling av klippfisklasten var et viktig programinnslag under Den Store Kystfesten i juni.

Den 5. juli, under ICOMs (International Council of Museums) verdenskonferanse i Stavanger, ble fangsten lastet ombord i «Anna» af Sand under påsyn av hundrevis av konferansens deltakere. Etter en høytidelig avskjedsseremoni ledet av Stavanger bys ordfører la «Anna» ut Vågen på den lange 1500 nautiske mil ferden over Nordsjøen, gjennom Caledonia-kanalen i Skottland, Irskesjøen og over Den engelske kanal og Biscaya til Baskerland i Nord-Spania.

Undervegs var det lagt inn arrangementer for våre sponsorer. På Loch Ness seilte «Anna» med gjester for Smedvig Offshore Europe. Et planlagt besøk med fartøyet i Cork lengst sør i

Irland måtte avlyses på grunn av sørlig stiv kuling og høy sjø over Irskesjøen, så skipper valgte å gå til Dublin. Mannskapet ble kjørt i buss til arrangement i Cork for Statoil Irland og overrakt der et fat Nordsjø-olje til byens borgermester på vegne av Statoil Norge.

Den 22. juli ankom «Anna» Pasajes, etter et siste strabasøst døgn over Biscaya. Besøket ble benyttet til å forberede skip og mannskap til den offisielle ankomst i San Sebastian dagen etter, og det ble også anledning til å gjøre seg kjent i de eldre strøk av Pasajes.

San Sebastian, som også har det baskiske navnet Donostia, en by på rundt 175.000 innbyggere, ligger innerst i Biscaya-bukta. Byen hadde tidligere en viktig fiskerihavn og store skipsverft, men er i dag først og fremst preget av turisme. Havneaktivitetene er overtatt av nabobyen Pasajes.

«Anna»s offisielle ankomst til San Sebastian var planlagt til søndag 23. juli kl. 13.00, og presis på avtalt klokkeslett klappet «Anna» til kai etter 17 døgn i sjøen foran byens sjøfartsmuseum, etter en meget vellykket innseiling under fulle seil. Tusenvis av mennesker var møtt fram for å ønske «Anna» og hennes mannskap velkommen. Under en høytidelig velkomstsereoni ble den symbolske klippfisklasten overrakt regionen Gipuzkoas offisielle myndigheter ved kultursjef Koruko Aizarna, og returlast vin og salt ble overrakt skipper Ole Emil Olsen og lastet ombord. Tilstede fra norsk side var representanter fra ambassaden i Madrid, Rogalands fungerende fylkeskultursjef Geir Sør-Reime, leder av fylkeskommunens Hovedutvalg for kultur Toralf

Under høytidelig sereoni overrakte skipper Ole Emil Olsen klippfisklasten til Gipuzkoa-regionens kultursjef Koruko Aizarna. Returlast vin og salt ble lastet ombord i «Anna».

At an official ceremony the county of Gipuzkoa was presented with the clipfish cargo. The return cargo, wine and salt, was given to «Anna»s shipmaster Ole Emil Olsen.

*Stavanger Sjøfartsmuseum

Mannskapsmedlemmer som seilte «Anna» trygt til Baskerland og hjem igjen: Ole Emil Olsen, Arnfinn Nergaard, Odd Mathiesen, Ole Henry Slette, Kjell Rangnes, Rolf Sevheim, Erling Kleiberg, Sverre Naustvik, Harald Roalø, Tormod Lunde, Kjell Bjerga, Magne Olsen, Bois Andersen og Magne Sivertsen. Med på bildet er også lederne for de to samarbeidende sjøfartsmuseene, Soko Romano og Randi Skotheim.

«Anna»s crew together with the two maritime museum directors who organized the project.

*Stavanger Sjøfartsmuseum

Eskedal, representanter fra Nordmøre Museum og Stavanger Sjøfartsmuseum, sammen med familiemedlemmer av mannskapet. I det kulturelle programmet under seremonien inngikk baskisk velkomstdans, som ble gjengjeldt med norsk folkemusikk og dans utført av en gruppe musikere og dansere finansiert av Norges Eksportråd, ambassaden i Madrid og Utenriksdepartementet.

Etter seremoni og pressekonferanse ble det invitert til offisiell lunsj, der vi fikk rikelig anledning til å smake på ulike bacalao-retter og bli kjent med baskisk kultur. Under ny høytidelig seremoni ble «Anna» opptatt som æresmedlem i det spanske bacalao-lauget.

De påfølgende dager ble det holdt åpent skip for byens befolkning og besøkende, med mannskapsmedlemmer og ansatte ved byens sjøfartsmuseum ombord. Prosjektet ble presentert for Gipuzkoas øverste leder general Sudupe i møte med regionens kulturpolitikere og byråkrater, og det ble diskutert framtidige samarbeidsprosjekter.

Den norske delegasjonen ble invitert på rundreise i buss i Baskerland, og vi besøkte en rekke små fiskerlandsbyer langs Biscaya-kysten. Videre besøkte vi byen Laguardia i Rioja-distriktet, og vi ble invitert til omvisning og måltid på vingården Remelluri.

Etter mannskapsskift og avskjedsseremoni ombord på «Anna» onsdag 26. juli var det igjen tid for å legge kursen over Biscaya-bukta, denne gang i et roligere vær. Seilasen hjemover gikk

uten problemer av noe slag, bortsett fra endel tåke undervegs. 11. august var «Anna» tilbake for mottaksseremoni på Vågen med overrekkelse av returlast vin og salt til fylkeskultursjef Sør-Reime.

Vurdering

Seilasens formål var i første rekke å markere tidligere tiders økonomiske og kulturelle kontakter knyttet til klippfiskhandel. Dette lyktes vi med overfor såvel offisielle myndigheter og kollegainstitusjoner som det norske og spanske publikum. Ikke minst den store oppmerksomhet seilasen fikk i norske og spanske medier bidro til dette. Stavanger Aftenblad stilte med egen journalist ombord, og dekket seilas og arrangementer på en fremragende måte. Spanske medier ga «Anna»s besøk mye oppmerksomhet, og spesielt den baskiske TV-stasjonen ga oss mye sendetid i nyhetsoppslag og eget TV-program. Hvor mange mennesker som besøkte fartøyet undervegs og i San Sebastian er vanskelig å anslå, vi kan bare slå fast at en jevn strøm av interesserte samlet seg rundt fartøyet hver gang det lå til kai. Som ellers benyttet da mannskapene anledningen til å presentere fartøyet og norsk fartøyverntradisjon.

Seilasen fra Stavanger til San Sebastian ble meget strabasjos, på grunn av mye motvind og tung sjø. Presset på skipper og mannskap blir ikke mindre under offentlige seilaser av at anløpssteder skal nås til fast avtalte tidspunkter. Også denne gang beviste fartøy og mannskap sin

Returlast vin og salt blir tatt hånd om av mannskapsmedlemmer Kjell Rangnes, Odd Mathiesen og Sverre Naustvik.

The return cargo is brought safely to the Maritime Museum in Stavanger.

*Stavanger Sjøfartsmuseum

Entusiastiske samarbeidspartnere i prosjektet: Direktør Soko Romano (Museo Naval, San Sebastian) og direktør Erik Braune (Biscay Seafood, Bilbao). Disse to har mye av æren for at oppholdet i Baskerland ble meget vellykket.

Two enthusiastic organizers in Spain: Director Soko Romano and director Erik Braune.

*Stavanger Sjøfartsmuseum

styrke og sitt sjømannskap, og viste nok en gang at driften av Sjøfartsmuseets unike historiske fartøy er i de beste hender.

De meget vellykkede arrangementene i Baskerland var i første rekke planlagt av direktør Soko Romano ved sjøfartsmuseet i San Sebastian og direktør Erik Braune ved Biscay Seafood, sammen med en hel rekke institusjoner, firma, enkeltpersoner og offisielle myndigheter. Vi har i dette nettverket skaffet oss forbindelser som vil ha stor betydning for framtidig samarbeid med Nord-Spania.

I løpet av høsten har vi holdt en rekke foredrag om seilas og klippfiskhandel i ulike miljøer i Rogaland, og også direktør Sverre Svendsen ved Nordmøre Museum har drevet aktiv formidling av prosjektet i sitt område. Det er planlagt en rekke tiltak for dokumentasjon av klippfiskhandelen museene imellom, det første som er sluttført er prosjektoppgave om klippfiskhandel ved Høgskolen i Stavanger.

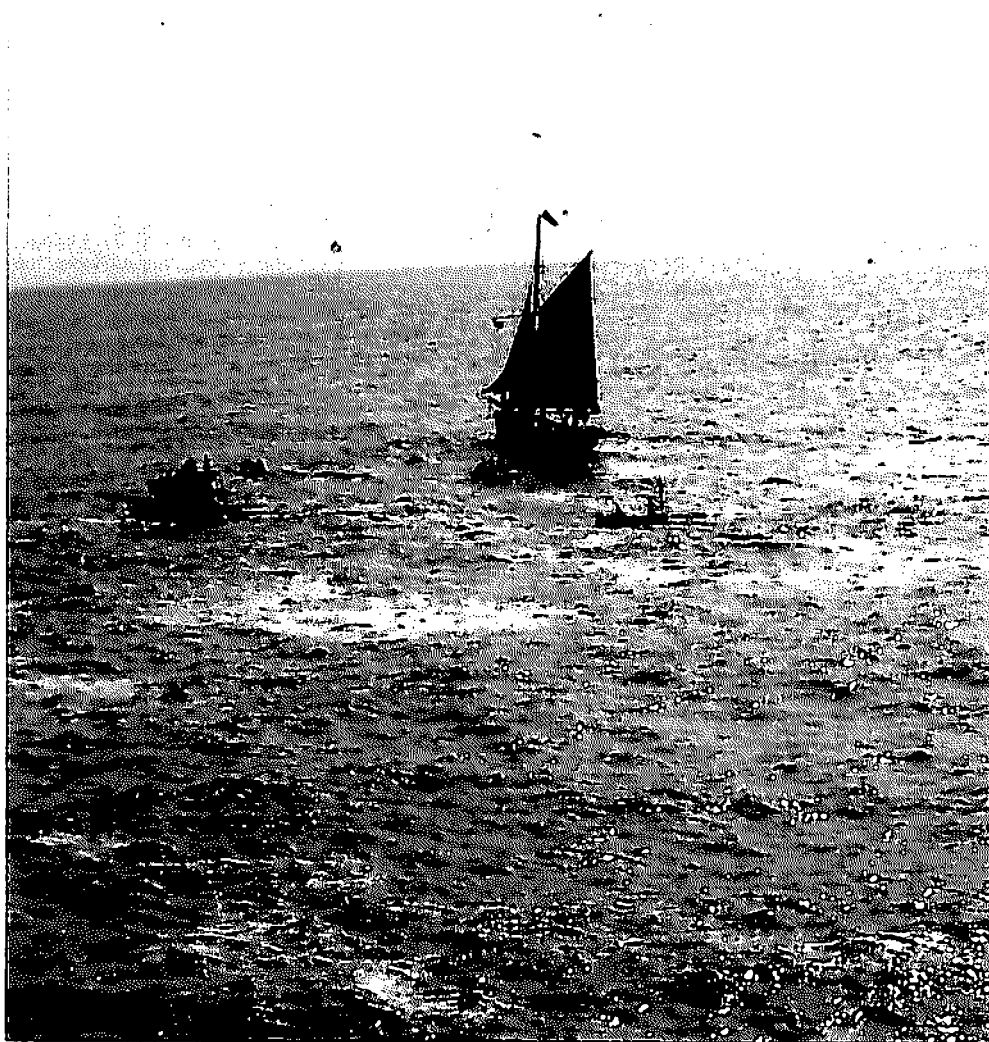
I november var skipper Ole Emil Olsen og Randi Skotheim tilbake i Baskerland, til årsmøte i det spanske bacalao-lauget som ble arrangert i byen Eibar. Representanter fra 30 ulike spanske laug var tilstede, og det ble rikelig anledning til å markere spanske og norske forbindelser og norsk kultur.

Tilbakemeldinger vi har fått fra offisielle myndigheter og sponsorer har vært svært positive, med ønske om bruk av «Anna» og hennes mannskap som formidler av vår maritime historie også i framtiden.

Vi må kunne slå fast at «Anna»s seilas til fulle oppfylte de målsetninger som var satt. Fartøy og mannskap gjennomførte seiling og arrangementer på land førsteklases på tradisjonelt godt «Anna»-vis og bidro sterkt til at klippfiskhandelen på 1800-tallet nå er kjent for et stort publikum i Norge og i Spania. I tillegg fikk vi anledning til å presentere flere sider ved norsk kultur, og ikke minst norsk fartøyvernetradisjon vakte oppsikt i et område med svært få veteranfartøyer.

De faglige kontaktene som ble opprettet, vil bli av stor nytte i det framtidige arbeidet med dokumentasjon av klippfiskhandelen, og vil også bidra til styrking av et framtidig samarbeid på andre områder.

Stavanger Sjøfartsmuseum takker mannskaper, museumskolleger og alle som på ulike måter bidro til gjennomføringen av en vellykket seilas.

De siste følgebåtene slipper «Anna» i Biscaya-bukta idet hun setter kursen hjem mot Stavanger.

«Anna» in the Bay of Biscay on her way back to Stavanger.

*Stavanger Sjøfartsmuseum

«ANNA» af Sand in the Clippfish Trade 1995

In the summer of 1995 the 147-year-old museum vessel «Anna» af Sand made her longest voyage so far. She carried a symbolic cargo of salted and dried cod (clippfish) from Stavanger to the north of Spain. This voyage was part of a project initiated by Stavanger Maritime Museum to mark historic contacts between Norway and Spain, and also to contribute to the strengthening of relations between our two countries.

Strong alliances were formed through the clippfish trade. The export of clippfish has been, and still is, of major importance to the west coast of Norway. This trade reached its peak 100 years ago, when more than 50,000 tons were exported. The clippfish was cod from the rich fishing grounds outside the northern part of Norway and the district of Møre. The town of Kristiansund was the centre of the trade, but also from other towns on the west coast large quantities were exported. The most important ports of entry were Pasajes, Bilbao and Santander in Spain. The vessels returned to Norway with a cargo of salt and wine.

So far little research has been done in this trade and its influence on the countries involved.

Stavanger Maritime Museum is the owner of one of Europe's oldest vessels still sailing, the sloop «Anna» af Sand built in 1848. «Anna» is a genuine representative of the cargo vessels of the old days of sail. She gives the museum an outstanding opportunity to keep the sailing ship tradition alive, in Norway's close waters as well as abroad.

The planning of this year's voyage started in 1993. With the good help of colleagues at the Museo Naval in San Sebastian, contacts were established with institutions and people in Spain. In Norway Tromsø Museum and Nordmøre Museum with its department Norsk Klippfiskmuseum worked together with us in the project. Contacts were also established with the Norwegian Ministry of Foreign Affairs, the County of Rogaland and the City of Stavanger, who supported the project financially. We were also supported financially by private sponsors: Statoil Norway, Statoil Ireland and Smedvig Offshore Europe. The Ministry of Foreign Affairs and the Norwegian Embassy in Madrid organized a group of Norwegian musicians and folk dancers who performed at official arrangements in Spain. This group was supported financially by the Export Council of Norway. All preparations on board the vessel were carried out by our voluntary crew members.

On the 5th of July, during ICOMs (International Council of Museums) 17th General Conference, «Anna» af Sand left Stavanger after an official ceremony in the harbour. She sailed across the North Sea, through the Caledonian Canal in Scotland, she crossed the Irish Sea, the English Channel and the Bay of Biscay to reach the town of Pasajes on the 22nd of July. The following day she sailed into the town of San Sebastian where she was met by thousands of people. During an official ceremony the region of Gipuzkoa was presented with the clippfish, and «Anna» was given the return cargo, salt and wine.

On July 26th «Anna» started her sailing home after a number of official receptions and meetings with the local authorities, to reach Stavanger on August 11th. The voyage of nearly 3,000 nautical miles was finished without problems of any kinds, despite bad weather and rough seas. Once again «Anna» and her crew proved that the use of veteran vessels is an excellent way to mark events of historic importance. It is not possible to estimate the number of people who visited «Anna» during the voyage, who came to greet her in San Sebastian and to wish goodbye. Both Norwegian and Spanish mass media gave her and the project a lot of attention, and especially the local Basque media took the opportunity to present important parts of Basque history and tradition in connection with the clippfish trade.

The Stavanger Maritime Museum wishes to express its thanks to everybody who contributed to «Anna» af Sand's successful voyage and stay in San Sebastian. The crew of «Anna» did an excellent job, and without the enthusiastic help of director Soko Romano and her colleagues at the Museo Naval in San Sebastian and director Erik Braune at Biscay Seafood in Bilbao it would not have been possible to go through with this extensive project.